

Sehnal, Jiří

Hudební inventář Kroměříže z roku 1659

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. H, Řada hudebněvědná. 1984-1985, vol. 33-34, iss. H19-20, pp. [71]-76

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/112238>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JIŘÍ SEHNAL (BRNO)

HUDEBNÍ INVENTÁŘ KROMĚŘÍŽE Z ROKU 1659

V rezidenčním městě olomouckých biskupů v Kroměříži byly již od raného středověku dva významné kostely: farní kostel Panny Marie a kolegiální kostel sv. Mořice. Zatímco kostel sv. Mořice je v hudebním světě proslulý svou hudební sbírkou z 2. poloviny 17. století,¹ kostel Panny Marie je v hudbě téměř neznám, protože jeho poměrně malá hudební sbírka (kolem 300 kusů)² pochází většinou až z první poloviny 19. století a je málo významná. Oba kostely plnily v minulosti různou funkci. Kostel sv. Mořice byl sídlem kolegiální kapituly, která zde konala bohoslužby a hodinky a zde konal obřady někdy i biskup. Kolegiální se nazývala kapitula proto, že kostel sv. Mořice nebyl kostelem katedrálním. Kostel Panny Marie byl farním kostelem města, kde se kromě bohoslužeb konaly též křty, sňatky a pohřby všech obyvatel města včetně zámeckých zaměstnanců. V tomto kostele slavil svatbu roku 1666 Pavel Vejvanovský, zde byly pokřtěny jeho děti a on sám byl roku 1693 na přilehlém hřbitově pochován.³ V té době však kostel Panny Marie vypadal zcela jinak než dnes. Jeho podobu známe jen přibližně ze starých vyobrazení. Podle nich šlo o jednododní gotickou stavbu přibližně stejné velikosti jako je kostel dnešní. Původní kostel byl totiž roku 1724 zbořen a místo něho postaven nový barokní kostel, který byl dokončen roku 1736.⁴

Na rozdíl od kostela sv. Mořice byl kostel Panny Marie pod městskou správou, která vydržovala i jeho zaměstnance. Roku 1668 tu byl ředitel kůry a školy v jedné osobě, který ročně dostával od města 100 zl. rýnských 32 kr. a který si z této sumy musel vydržovat ještě kantora. Dále tu byli dva pomocníci (*rectoris adstantes*), z nichž každý dostával ročně

¹ A. Breitenbacher, *Hudební archiv kolegiálního kostela sv. Mořice v Kroměříži*. Zvl. příl. Čas. Vlast. spolku musejního v Olomouci 40, 1928.

² A. Breitenbacher, *Hudební archiv z děkanského kostela P. Marie v Kroměříži*. Tamtéž 44, 1931, s. 3—48.

³ J. Sehnal, *Společenský profil Pavla Vejvanovského podle kroměřížských matrik*. Zprávy Vlast. ústavu v Olomouci 120, 1964, s. 5—6.

⁴ V. Jůza aj., *Kroměříž*. Praha 1963, s. 59—60.

26 zl. moravských a konečně varhaník, který měl celkový roční příjem 70 zl. rýnských.⁵ Za švédského vpádu roku 1643 byl farní kostel vyloupen a vypálen, takže roku 1659 asi neměl varhany, ale jen positiv, který byl 20. července 1660 opraven nejmenovaným cizím varhanářem a jeho tovaryšem.⁶ V době sepsání inventáře, o němž bude pojednáno, byl viceděkanem kostela Čech *Jan Bernard Kozmus*.⁷ Rektorem byl *Johannes Surius*.⁸ kantorem *Martin Finecius* z Opavy⁹ a varhaníkem *Václav Skříčka* (Křeček?).¹⁰ Skříčka byl varhaníkem u Panny Marie od roku 1650 až do své smrti. Zemřel v poměrně vysokém věku 77 let a 3. února 1662 byl „pochován u P. Marie na krchově s náležitou ceremonií“.¹¹ O hudebních kvalitách žádného z těchto tří hudebníků není známo nic bližšího. Nejčennějším zdrojem informací o hudbě ve farním kostele Panny Marie je hudební inventář z roku 1659,¹² který je asi o 35 let starší než inventář, podle kterého A. Breitenbacher rekonstruoval Liechtensteinovu hudební sbírku u sv. Mořice a který nám zachycuje hudební repertoár v Kroměříži v době před příchodem Karla Liechtensteina-Castelcorna. Z těchto důvodů uveřejňujeme inventář v plném znění. Pro lepší orientaci jsme u jednotlivých položek inventáře doplnili pouze pořadová čísla.

I n v e n t á ř

co tak od všelijakejch kněh spěvních a partesů při farním kostele Blahoslavené Panny Marie v městě Kroměříži se vynachází. Založen léta 1659 dne 30.7^{bris}.

[1] <i>Graduale Romanum</i>	1
[2] <i>Antiphonář latinský</i>	1
[3] <i>Cantional českéj psanéj velkéj</i>	1
[4] <i>Cantionaly menší český</i>	2
[5] <i>Cantionář Hendle 4 Vocum</i>	1
[6] <i>Breviarium starý</i>	1
[7] <i>Sacra et Litaniae</i> od J. M. pana Oberregenta darované kusů	12
[8] <i>Sacrum Joannis Mariae 21 Voc.</i>	1
[9] <i>Missa Joannis Mariae 18 Voc.</i>	1
[10] <i>Missa Mondbrandi 16 Voc.</i>	1
[11] <i>Missa Fuzi 16 Voc.</i>	1
[12] <i>Missa téhož authora 24 Voc.</i>	1
[13] <i>Missa Joannis Baptistae Aloisii 12 Voc.</i>	1
[14] <i>Missa Valentini 10 Vocum</i>	1
[15] <i>Missa concertata 8 Vocum</i>	1
[16] <i>Missa Burlini 8 Voc.</i>	1

⁵ Děkanská matrika Kroměříž 1668 ve Stát. archívu v Olomouci.

⁶ Počet roční peněžitéj purkmistrovskej města Kroměříže, r. 1660 v Okr. archívu Kroměříž v Holešově. Varhanářem mohl být buď vyškovský Pavel Vierterl nebo vídeňský J. Wöckerl, který postavil roku 1655 positiv pro sv. Mořice v Kroměříži a roku 1658 byl pověřen stavbou podobného positivu pro olomoucký dóm. Viz J. Sehnal, *Die Orgeln der Olmützer Kathedrale*. Acta organologica 15, 1981, s. 40—42.

⁷ V. Peřínka, *Dějiny města Kroměříže* 2/4, Kroměříž 1950, s. 738.

⁸ Matrika narozených z kostela P. Marie v Kroměříži ve Stát. archívu Brno.

⁹ M. Finecius se oženil 23. července 1658 v Kroměříži s vdovou Annou Němcovou. Za svědka mu byli *Rector scholae Joannes Surius cum reliquis cantoribus necnon civibus compluribus*. Stejný pramen jako v pozn. 8.

¹⁰ V. Peřínka, cit. d. 2/3, Kroměříž 1948, s. 11, 287.

¹¹ Tamtéž.

¹² Okr. archív Kroměříž v Holešově, sign. B-A-1, i. č. 2048, kart. 4.

[17] Nešpory P. Adama Michny kusů	6
[18] Magnificat Rovettae 6 Voc.	1
[19] Magnificat 8 Vocum	1
[20] Magnificat Valentini 4 Vocum	1
[21] Magnificat Risticci 4 Voc.	1
[22] Laudate pueri 3 Vocum	1
[23] Laudate pueri Valentini 6 Voc.	1
[24] Confitemini Dno 3 Voc.	1
[25] Jubilemus Regi caeli 4 Voc.	1
[26] Jubilate Deo 14 Voc.	1
[27] Insurrexerunt in nos 3 Voc.	1
[28] Magnificate caeli 2 Voc.	1
[29] Surgite elevate 4 Voc.	1
[30] Credidi 5 Voc.	1
[31] Congregavit Dnus 3 Voc.	1
[32] Gaudete et exultate 2 Voc.	1
[33] Exaltabo te Dne 4 Voc.	1
[34] Benedicam Dnum 4 Voc.	1
[35] Adjuva nos 3 Voc.	1
[36] Surrexit Christus 6 Voc.	1
[37] Natus est Jesus 2 Voc.	1
[38] Currite Pastores 3 Voc.	1
[39] Jesus et Maria 3 Vocum	1
[40] O quam suavis 2 Vocum	1
[41] Gaude Caelum 2 Voc.	1
[42] Regina caeli 5 Voc.	1
[43] Salve regina 3 Voc.	1
[44] Salve Mater Salvatoris 3 Voc.	1
[45] Ave Saluberrima 4 Voc.	1
[46] O gloriosa Dna 4 Voc.	1
[47] O porta caeli 4 Voc.	1
[48] O beate Benedicte 4 Voc.	1
[49] Všelijažejch conceptů psanejch koupenejch léta 1659 dne 28 Julii kusů	5
[50] Pašije psaná od P. Hoffmanna darovaná	1
[51] Hieroními Montefredí kusů	4

Inventář byl sestaven podle určitého systému, neboť uvádí postupně liturgické knihy a kancionály, mše (7—16), nešpory, magnificat a žalmy (17—26 a snad i některé další), vložky, mariánské kompozice (42—47) a různé skladby. Pozoruhodné je zařazení kancionálů na samý začátek inventáře. Z toho soudíme, že českému duchovnímu zpěvu byla v polovině 17. století u Panny Marie věnována poměrně velká pozornost. V Kroměříži existovalo již roku 1539 bratrstvo Panny Marie a sv. Michala (podle stejnojmenného kostelíka), které bylo od roku 1579 připojeno k římskému bratrstvu Confallonis.¹³ Dosavadní literatura¹⁴ píše o tomto bratrstvu jako o literátském, ačkoliv se zdá, že jeho hlavní poslání bylo spíše náboženské. Podle inventáře kostela sv. Michala¹⁵ vlastnilo toto bratrstvo „*Cantional od Rectora Kojetskýho Martina*“. Velký český kancionál, zapsaný v inventáři hned na třetím místě patřil asi k typu literátských zpěvníků, z nichž mohlo zpívat více zpěváků najednou. V případě dvou menších kancionálů (2), byly-li tištěné, mohlo jít o *Pisně katolické* od J. Hlohovského (Olomouc 1622). Nejasná je položka *Cantionář Hendle*

¹³ K. Konrád, *Dějiny posvátného zpěvu staročeského*. Praha 1893, s. 158.

¹⁴ Tamtéž; viz též V. Peřinka, cit. d. 2/1—2, Kroměříž 1947, s. 152—163; 2/3, s. 277.

¹⁵ Stejný pramen jako v pozn. 12.

4 *Vocum*. Na první pohled mohlo jít o Rozenplutův Kancionál z roku 1601, protože jeho vydavatelem byl olomoucký tiskař *Jiří Handl*, který snad byl příbuzným slovinského skladatele *Jacoba Galluse-Handla*. Rozenplutův Kancionál však byl jednohlasý, nikoliv čtyřhlasý. Jacob Gallus-Handl, který v letech 1579—1585 působil na dvoře olomouckého biskupa, vydal sice skladby s podobným titulem, jako byl *Tomus primus Operis musici cantionum* . . . (Pragae 1586) nebo *Sacrae cantiones* (Nürnberg 1597), ale tyto sbírky obsahovaly skladby pro čtyři a více hlasů. Kromě toho šlo v inventáři o dílo, kde byly všechny hlasy tištěny v jednom svazku, zatímco všechny Gallusovy skladby vycházely podle dobové praxe v hlasových knihách. Jak vidíme z položek 7 a 17, pisatel inventáře rozlišoval mezi skladbami, které tvořily jeden celek (všechny hlasy v jedné složce) a mezi skladbami, kde jednotlivé hlasy byly svázané samostatně.

Od č. 7 obsahuje inventář s výjimkou č. 50 vesměs vícehlasé skladby, a to převážně nového koncertantního slohu. U skladeb s větším obsazením pro 8—24 hlasů (7—16) šlo snad ještě o vicesborová díla ve smyslu benátské polychorality anebo o díla, počítající s koncertantními a ripienovými hlasy (např. u A. Michny). Přibližně od č. 22 začínají skladby vložkového typu pro menší počet hlasů od dvou do šesti, snad včetně obligátních nástrojů. Tyto skladby představovaly ve své době progresivní typ kompozice, neboť byly určeny pro sólové, technicky vyspělé zpěváky. Kromě známých liturgických textů (22, 23, 26, 27, 30, 33—35, 42, 43) najdeme zde již volně básněné texty s vánoční (37, 38) nebo velikonoční (36, 42) a mariánskou tematikou (44—47). Bylo by zajímavé se dovědět, jak byla komponována *O gloriosa Domina*, neboť na nápěv tohoto oblíbeného hymnu se v českých zemích zpívala od sedmdesátých let 17. století česká píseň *Barboro, panenka svatá*.¹⁶ Z textů, obsazení a z autorů skladeb (viz níže) je patrné, že přes vypálení Kroměříže Švédy v roce 1643 se zde slohový vývoj nezastavil, neboť většina repertoáru kostela Panny Marie odpovídá přibližně stavu chrámové hudby v Itálii a je jen o málo konzervativnější než o jednu generaci mladší liechtensteinská sbírka. Zásluhu na této stylové orientaci nutno přičíst okolnosti, že Kroměříž byla sídlem správy biskupských statků, v jejímž čele stál tehdy velký milovník a znalec hudby *Mikuláš Reiter z Hornberka*, bývalý důstojník v armádě olomouckého biskupa arcivévody *Leopolda Viléma* a spoluzák skladatele *Adama Michny z Otradovic*. V této souvislosti je zajímavé připomenout, že inventáře kostela Panny Marie před Týnem v Praze z roku 1653,¹⁷ kde bychom vzhledem k dřívějšímu kulturnímu a politickému významu Prahy očekávali poměrně moderní repertoár, uvádějí vesměs kancionály a hlasové knihy starých polyfonních děl. Zda byl tento konzervativismus příznačný pouze pro kůr Panny Marie před Týnem anebo byl typický i pro ostatní pražské kůry v padesátých letech 17. století, nemůžeme pro nedostatek srovnávacího materiálu rozhodnout.

¹⁶ J. Sehnal, *Das Gesangbuch des Pavel Bohunek aus Rychnov nad Kněžnou*. Sborník prací fil. fak. brněnské univ. H 7 (1972), s. 21.

¹⁷ *Léta Páně 1653 15. Julii založeny tyto Registra ku potřebě věcí kostelních [..] Panny Marie [..] před Tejnem*. Archiv hl. m. Prahy, kniha 1641.

Po autorské stránce je kroměřížský inventář z roku 1659 určitým zklamáním, protože jmenuje skladatele jen u menší části položek a ani tyto skladatele se nepodařilo beze zbytku identifikovat. Všimněme si jich blíže podle pořadových čísel:¹⁸

[7] Je míněno dílo *Adama Michny z Otradovic Sacra et Litaniae* (Pragae 1654). Pan Oberregent je totožný s výše zmíněným *Mikulášem Reiterem z Hornberka, kterému Michna své dílo věnoval*. Reiter dostal od Michny asi několik exemplářů, z nichž jeden věnoval kostelu Panny Marie. Reiter zůstal v biskupských službách i za Liechtensteina a zemřel roku 1669. Údaj inventáře, že *Sacra et Litaniae* mělo 12 hlasových sešitů je cenný proto, že se nám toto dílo nikde nedochovalo v úplnosti. V liechtensteinské sbírce je dochováno 11 svazků (A 157–167), v odd. dějin hudby Mor. muzea 7 svazků (A 6406) a ve Stát. věd. knihovně v Brně 1 svazek (R III. a. 4093, misc. 29).

[8–9] Autora lze sotva určit, protože pisatel inventáře uvedl zřejmě jen jeho křestní jméno. *Giovanni Maria* se jmenovalo více skladatelů. Jako nejpravděpodobnější se zdá Palestrinův současník *Giovanni Maria Nanino* (1543?–1607).

[10] *Mondbrandi* — neznámý skladatel.

[11–12] Je míněn vídeňský skladatel a varhaník vdovy císaře Ferdinanda II. *Eleonory Vincentius Fux* (cca 1606–1659),¹⁹ jehož skladby byly po polovině 17. století hojně rozšířeny v českých zemích a v Rakousku. Jen v liechtensteinské sbírce je zastoupen 10 duchovními skladbami z let 1660–1672.

[13] Autorem je františkán *Giovanni Battista Alovisi* z Bologne, který byl v letech 1631–1636 sekretářem a hudebním prefektem kardinála Ditrichsteina v Mikulově.²⁰ Zdá se, že Alovisiho skladby pronikly všude, kde měli nějaký vliv Ditrichsteinové, což platilo i o Kroměříži.

[14, 20, 23] *Giovanni Valentini* představuje jednoho z prvních reprezentantů benátského směru na císařském dvoře ve Vídni, kde působil v letech 1619–1649. V liechtensteinské sbírce má 11 skladeb, ale v době, kdy byly opsány, patřil již ke starší skladatelské generaci.

[16] Je míněn *Don Antonio Burlini*, benediktinský mnich a od roku 1612 varhaník v Sieně. S jeho jménem jsme se dosud v českých pramenech nikde nesečkali.

[17] Je míněno dílo *Officium vespertinum* (Pragae 1648) od *Adama Michny z Otradovic*, ze kterého je dosud znám jen hlas Cantus I., dochovaný v liechtensteinské sbírce (A 123). Díky inventáři nyní víme, že *Officium vespertinum* vyšlo v šesti hlasových svazcích. Na kůr kostela Panny Marie se dostalo nejspíše Reiterovým prostřednictvím.

[18] *Giovanni Rovetta* byl žákem Monteverdiho a od roku 1644 jeho

¹⁸ J. Sehnal, *Die Musikkapelle des Olmützer Bischofs Karl Liechtenstein-Castelcorn in Kremsier*. Kchm. Jb. 51, 1967, s. 87.

¹⁹ H. Seifert, *Die Musiker der beiden Kaiserinnen Eleonora Gonzaga*. In: Festschrift Othmar Wessely zum 60. Geburtstag. Tutzing 1982, s. 540–541. Viz též: R. Flotzinger, *Vinzenz Fux. Ein erster Bericht*. Graz 1983. Jahressgabe der J. J. Fux-Gesellschaft Nr. 13.

²⁰ J. Sehnal, *Hudba na dvoře olomouckých biskupů od 13. do poloviny 17. století*. Čas. Vlast. spolku mus. v Olomouci 1970, s. 77.

nástupcem ve funkci kapelníka u sv. Marka v Benátkách až do své smrti roku 1668.

[21] *Risticus* — neznámý skladatel. Mohlo by však také jít o záměnu s vídeňským tiskařem *M. Rictiusem*, který v roce 1642 vydal Michnovo dílo *Obsequium Marianum*.

[50] Dárceem byl zřejmě kroměřížský radní *Friedrich Hofman*,²¹ jak nasvědčuje titul P. (pan) před jeho jménem.

[51] *Hieronimus Montefredi* — neznámý skladatel patrně ještě renesančního období.

Inventář kostela Panny Marie v Kroměříži z roku 1659 je dosud třetím nejstarším známým inventářem z Moravy. Na rozdíl od inventáře z Příbora z roku 1637²² obsahuje mnohem více skladeb nového slohu a minimum skladeb starého slohu. Ve srovnání s nejbližším mladším inventářem z Litovle z roku 1672²³ je jen o něco málo archaičtější. Srovnáme-li inventáře z Příbora, Kroměříže a Litovle mezi sebou, nabudeme dojmu, že stylový vývoj probíhal v 17. století na Moravě kupodivu plynule a rovnoměrně, ač jde o informace z různých lokalit. Na druhé straně lze u všech tří lokalit prokázat vliv významných osobností (Ditrichstein, Reiter), které mohly být prostředníky moderních stylových proudů, což by výše jmenovaným inventářům propůjčovalo ráz výjimečnosti. Pro nedostatek dalších pramenů však zatím nejsme v stavu posoudit, zda šlo skutečně o výjimky anebo o typické příklady.

DAS MUSIKINVENTAR IN KREMSIER AUS DEM JAHRE 1659

Neben der Kollegiatkirche St. Mauriz, die durch ihre wertvolle Musiksammlung aus der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts weltberühmt geworden ist, existierte in Kremsier seit Mittelalter noch die Stadtpfarrkirche der heil. Jungfrau. Aus dem Jahr 1659 hat sich das Musikinventar dieser Kirche erhalten, das zu den ältesten Musikinventaren aus Mähren gezählt werden kann und eine Vorstellung über den Stilcharakter der Musik in Kremsier vor der Ära des musikliebenden Bischofs Karl Liechtenstein-Castelcorn bietet. Im Vergleich mit den anderen mährischen Musikinventaren, besonders mit denjenigen aus Příbor (1637) und aus Litovel (1672) zeigt es sich, dass trotz den Katastrophen des dreißigjährigen Krieges, entwickelte sich die Musik in Mähren kontinuierlich und gleichmäßig ohne Unterbrechung. Im weiteren gibt der Artikel Informationen über die Musiker der Kirche um die Hälfte des 17. Jahrhunderts und einige Erläuterungen zu den einzelnen Aufzeichnungen des Inventers und zu den dort vertretenen Komponistennamen.

²¹ V. Peřinka, cit. d. 2/1—2, s. 309—310.

²² J. Sehnal, *Nové příspěvky k dějinám hudby na Moravě v 17. a 18. století*. Cas. Mor. musea — vědy spol. 60, 1975, s. 162—163.

²³ J. Sehnal, *Das älteste Musikalieninventar Mährens*. Beitr. zur Musikwiss. 7, 1965, s. 132—134.